Právo na platbu v hotovosti jako ústavní právo z pohledu legislativních návrhů v Parlamentu

Zdeněk Koudelka*

The right to cash payment as a constitutional right

Summary: *The text describes and analyzes individual proposals for changes to the constitutional order, which related to the right to pay in cash. It also states the status of their discussion. It familiarizes with the first amendment of the right to pay in cash at the constitutional level in Slovakia and some of the proposals constitutionally amending this right in other states (Slovenia). Likewise, it mentions the professional and political discussion on the suitability of the legal regulation of the right to cash payment at the constitutional level.*

Key-words: *Constitution; cash; currency; Czech National Bank*

V současném právním řádu je právo na placení hotovostí upraveno na zákonné úrovni zákonem o České národní bance. Tato banka má výhradní právo na vydávání bankovek a mincí, spravuje jejich zásobu a organizuje jejich dodávky dle požadavků peněžního oběhu. Tyto bankovky a mince jsou zákonné peníze pro platby.[1]

Zákon o oběhu bankovek a mincí[2] upravuje povinnost je přijímat tak, že každý je povinen přijmout tuzemské bankovky a mince bez omezení, ledaže je oprávněn jejich příjem odmítnout. Příjem tuzemských bankovek nebo mincí může odmítnout

a) úvěrová instituce (banka) provádějící pokladní operace, jestliže se jedná o bankovky nebo mince znějící na koruny české prohlášené Českou národní bankou za neplatné a jestliže uplynula doba stanovená na základě zákona upravujícího činnost a postavení České národní banky, po kterou je povinna provádět jejich výměnu,
b) každý s výjimkou České národní banky a úvěrové instituce provádějící pokladní operace, jestliže se jedná o pamětní bankovky, pamětní mince nebo o tuzemské bankovky nebo mince prohlášené Českou národní bankou za neplatné,
c) každý s výjimkou České národní banky a úvěrové instituce provádějící pokladní operace, jestliže se jedná o více než 50 tuzemských mincí v jedné platbě.

Při příjmu tuzemských bankovek nebo mincí je Česká národní banka a úvěrová instituce provádějící pokladní operace oprávněna požadovat, aby přijímané tuzemské bankovky a mince byly roztříděny podle nominálních hodnot, a jestliže je to odůvodněno jejich počtem, aby byly zabaleny stanoveným způsobem.

Právo na platbu v hotovosti omezuje zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti, podle kterého poskytovatel platby, jejíž výše překračuje částku 270 000 Kč, je povinen provést platbu bezhotovostně. Důvodem je snaha státu identifikovat plátce z důvodu boje proti trestné činnosti a omezení bezpečnostních hrozeb (praní špinavých peněz, financování terorismu, daňové úniky).[3]

Právo Evropské unie vyžaduje identifikaci osob při platbách ve výši 10 000 eur a více.[4] Stanoví omezení hotovostních plateb tak, že osoby obchodující se zbožím nebo poskytující služby (podnikatelé) mohou přijmout nebo provést platbu v hotovosti pouze do částky 10 000 eur nebo ekvivalentní částky v jiné měně v rámci jedné operace, nebo několika zjevně souvisejících operacích. Členské státy

* Autor je docentem na katedře ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity. E-mail: zdenek.koudelka@mail.muni.cz.

1 Ust. § 12–16 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance.

2 Ust. § 5 zákona č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí.

3 TARANDA, P. K omezení plateb v hotovosti anebo Co je pro jedny standard, znamená pro druhé omezování svobody. *Daně a právo v praxi*, 2023, č. 9.

4 Čl. 19 odst. 1 písm. b) nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1624 ze dne 31. května 2024 o předcházení využívání finančního systému k praní peněz nebo financování terorismu. Dříve čl. 11 písm. c) směrnice Rady EU 2015/849/EU o předcházení využívání finančního systému k praní peněz.

mohou stanovit limit nižší.[5] Nejsou omezeny platby nepodnikatelů a platby nebo vklady provedené v prostorách úvěrových institucí, vydavatelů elektronických peněz a poskytovatelů platebních služeb.

V současném právním řádu je právo na placení v hotovosti zakotveno obyčejným zákonem a je realizováno v praxi. Nicméně část politiků a ekonomů v reakci na politiku realizovanou především skandinávskými zeměmi s cílovým stavem zrušit hotovost vyžaduje jako ochranu před těmito plány zakotvit platbu hotovostí na ústavní úrovni a tím ztížit její případné zrušení či radikální omezení v budoucnu. První takový ústavní návrh byl schválen na Slovensku. Slovenská ústava má právo na platbu hotovostí jako nové hospodářské základní právo[6] tak, že:

1. Zaručuje vydávání hotovosti jako zákonného platidla. Problémem však je, že Slovensko má měnu euro, přičemž vydávání bankovek a minci se řídí právem Evropské unie. Slovensko tedy nemá vlastní měnu pod svou mocí. Proto Evropská centrální banka ve svém stanovisku vyjádřila rozpor této ústavní normy s právem Evropské unie. Problémem není to, že by dnes Evropská centrální banka nevydávala bankovky, ale v tom, že podle ní úpravu v této oblasti vůbec členský stát nemůže přijmout, snad leda jako odkaz na příslušná ustanovení práva Evropské unie.[7]
2. Každý má právo platit za nákup zboží a poskytnutí služeb v hotovosti zákonným platidlem, přičemž přijetí takové platby je možné odmítnout jen z přiměřených anebo všeobecně uplatňovaných důvodů. Právo uskutečnit hotovostní operaci v bance se zaručuje. Zákon stanoví podmínky a omezení tohoto práva.

Návrh na platbu v hotovosti se na základě občanské zákonodárné iniciativy podpořené 52 000 občany (nutné minimum je 30 000) projednává ve slovinském Národním shromáždění.[8] Podstatou slovinského návrhu je zavedení nového čl. 50a do slovinské Ústavy, jehož dva odstavce mají znít:

1. Hotovost je zákonným platidlem na území Republiky Slovinsko.
2. Každý má právo platit za nákup zboží a poskytování služeb hotovostí jako zákonným platidlem. Právo provádět hotovostní operace v bankách nebo pobočkách zahraničních bank je zaručeno.

V Německu byl podán návrh Alternativou pro Německo v listopadu 2019 na změnu čl. 14 Základního zákona, který chrání vlastnické a dědické právo. Návrh do čl. 14 vkládal nový odstavec 4, podle něho měl každý právo na neomezené používání peněžních prostředků na realizaci základního vlastnického práva. Bankovky centrální banky měly být jediným neomezeným zákonným platidlem. Zrušení nebo omezení fyzických platebních prostředků a omezení jejich používání pro účely podnikání a spoření nemělo být dovoleno. Podrobnosti měl upravit spolkový zákon. Návrh nebyl Spolkovým sněmem přijat.[9]

Trvalá je snaha o ústavní zakotvení práva na hotovost v Rakousku. Právo na platbu v hotovosti navrhla zakotvit i vláda Norska na zákonné úrovni.[10] Naopak v Evropě asi nejvíce prosazuje bezhotovostní platby Švédsko, kde je jen cestou soudní judikatury zajištěno to, že jediným místem, kde ještě nelze odmítnout platbu v hotovosti, jsou zdravotní zařízení v případech poskytnutí neodkladné péče. Již ani u daní nemají švédští poplatníci zajištěno právo na jejich platbu bankovkami švédské koruny.

Ideová východiska

Možnost svobodně se rozhodnout platit své dluhy v hotovosti je jeden z nezbytných předpokladů pro zachování základního soukromí a autonomie jednotlivců nejen vůči státu, ale vůči všem, včetně osob blízkých (před manželkou i bankou). Je to drobnost, ale hotovost je větší zárukou soukromí i v rámci rodiny, kdy třebas manželka spravuje účetnictví druhému podnikajícímu manželovi. Má tak přehled o jeho platbách z účtu a nedopatřením může manžel zaplatit z podnikatelského účtu citlivou soukromou platbu, což se finančnímu úřadu jednoduše ozřejmí jako nedaňový výdaj – osobní spotřeba, hůře se některé platby ozřejmují manželce.

5 Čl. 80 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1624 ze dne 31. května 2024 o předcházení využívání finančního systému k praní peněz nebo financování terorismu.
6 Čl. 39a Ústavy Slovenské republiky č. 460/1992 Sb. ve znění ústavního zákona č. 241/2023 Z. z.
7 PONIŠT, V. Ústavné „prava na hotovosť" – jako ďalej? *Justičná revue*, 2024, č. 6–7, str. 637–646.
8 MPs to vote on motion to enshrine right to cash payments in constitution. In: *STA.si* [online]. 23. 11. 2023. Dostupné na https://english.sta.si/3239221/mps-to-vote-on-motion-to-enshrine-right-to-cash-payments-in-constitution; Constitutional commission to consult ECB on right to cash payments. In: *STA.si* [online]. 9. 5. 2024. Dostupné na https://english.sta.si/3298110/constitutional-commission-to-consult-ecb-on-right-to-cash-payments. Za upozornění na slovinský případ děkuji Viliamu Poništovi z Národní banky Slovenska.
9 Tisk německého Spolkového sněmu ze 6. 11. 2019, 19/14761, dostupné na https://dserver.bundestag.de/btd/19/147/1914761.pdf. PONIŠT, V. Legislatívny návrh na ochranu hotovosti v nemeckom Základnom zákone. *Právo a bezpečnost*, 2025, č. 1, str. 6–18.
10 Norská vláda chystá uzákonit právo na platby v hotovosti. In: *Echo24.cz* [online]. 14. 3. 2024. Dostupné na https://echo24.cz/a/HVHY2/svet-zpravy-norska-vlada-chysta-uzakonit-pravo-na-platby-v-hotovosti.

I přes zvyšující se objemy bezhotovostních transakcí zůstává hotovost nejdostupnějším platebním prostředkem a možnost jejího využití je hluboce spjata s vnímáním osobní svobody. Případný budoucí vývoj směřující k dalšímu omezování, či dokonce k úplnému zákazu hotovostních plateb by představoval významný zásah do osobních svobod a podstatně by zvýšil riziko zneužívání velkého množství informací souvisejících s nárůstem bezhotovostních plateb (a to ať již přímo ze strany příslušných bankovních institucí shromažďujících informace o bezhotovostních platbách, tak zprostředkovaně ze strany státních institucí či potenciálně i dalších třetích osob).

Právo na platbu v hotovosti je spojeno s právem na užívání vlastního majetku. Bezhotovostní platby ze své podstaty umožňují absolutní kontrolu nad majetkem jednotlivce. Příkladem jsou kanadští řidiči kamiónů, kterým vláda v důsledku jejich protestů v roce 2022 proti přehnaným a nedůvodným covidovým opatřením, včetně povinného očkování, pokud přejížděli do USA, zablokovala řidičské a technické průkazy, pojištění a též účty. Nebo je znám čínský systém společenského bodování obyvatel, v němž bezhotovostní platby tvoří jeden z hlavních pilířů sankčního postihu za nevhodné chování.

Právo na hotovost je spojeno i s právem na soukromí. V možnosti soukromého utrácení za věci či služby, aniž se o tom dozví banka či provozovatel platebních karet, kde jsem byl, co jsem si tam koupil a za kolik. K údajům uloženým u bank se totiž může dostat i třetí subjekt – stát, ale i někdo jiný, ať již legálně či protiprávním útokem na informační systémy bank. Navíc některé banky do své obchodní činnosti promítají i snahu „vychovávat" svého zákazníka – kontrolovat, co a jak se svými penězi dělá. Dokazuje to snaha, aby zákazník v rámci svých platebních příkazů uváděl i účel platby.

Zatím jen vůči podnikatelům se objevuje snaha určitých bank omezovat bankovní služby, pokud podnikají např. v rámci výroby zbraní a obchodu s nimi či některých dalších podnikatelských aktivit, které se vedení banky nelíbí, byť jsou legální (politika ESG).

Zákazníci bank, kteří nechtějí být svými bankami vychováváni k „lepším zítřkům" např. z pohledu klimatického alarmismu, pacifismu či něčeho jiného, mají alternativu v hotovosti jako platebním prostředku, jenž není pod kontrolou aktivistického vedení bank prosazujících nějakou ideologii. Právo na hotovost je projevem práva na soukromí i práva na vlastnictví ve svobodném nakládání se svými penězi bez ohledu na přání banky.

Německá Spolková banka, vědoma si významu otázky existence hotovosti, pořádala opakovaně sympozia o hotovosti. Dne 15. 2. 2018 se konalo 4. sympozium o hotovosti, na kterém měl přednášku profesor Udo di Fabio, soudce Spolkového ústavního soudu v letech 1999–2011, věnovanou právním aspektům používání hotovosti, především s ohledem na občanské svobody. Udo di Fabio uvedl: „Ústavní stát základního zákona se loučí s hluboce zklamanou romantickou důvěrou ve stát a chce nový základ, který je založen na svobodě občanů. Stát základního zákona slouží svobodnému rozvoji svých občanů v racionálním, předvídatelném míru a právním systému. Z ekonomického hlediska zaručují základní práva profesní a obchodní svobodu čl. 12 odst. 1 a čl. 2 odst. 1 základního zákona a soukromé vlastnictví čl. 14 základního zákona. Soukromá autonomie a smluvní svoboda jsou zaručeny obecnou svobodou jednání jako zvláštní institut. Interpretace základních práv za poslední půlstoletí věnovala poměrně malou pozornost souvislosti mezi individuální svobodou rozvoje a institucionálními základy rozvojového řádu, protože instituty občanského práva, korporátního práva, bankovního práva a instituce státní měnové politiky byly konsolidovány, uznávány a v jistém smyslu považovány za neotřesitelné. Instituce peněz a jejich konkrétní podoby hotovosti byly v tomto ohledu srovnatelně málo ústavně problematizovány..."[11] Fabio jako právník poukazuje na to, že hotovost byla dříve ústavně nezajímavým pojmem, přestože byla podmínkou řady svobod, protože byla vnímána jako samozřejmost. Fabio prosté omezení hotovosti samo o sobě za neústavní nepovažuje, ale vnímá jej jako předpoklad k tomu, že centrální bankou vnucené negativní úrokové sazby v digitálně kompletním, státem ovladatelném účetním peněžním systému by pak byly nejen zásahem do majetku, ale i občanských svobod. Za neústavní považuje též dopad na omezení soukromí a zrušení anonymity při nakládání s penězi.[12] Fabio spojuje s infrastrukturní povinností zákonodárce za účinné nástroje

[11] DI FABIO, U. Bargeld und Bürgerfreiheit. *4. Bargeldsymposium der Deutschen Bundesbank 2018*, Frankfurt nad Mohanem, str. 71–72. Dostupné na https://www.bundesbank.de/resource/blob/764592/270cde5b4f22beb2250ed2d0a636f3b0/mL/bargeldsymposium-2018-data.pdf.

[12] Tamtéž, str. 73–74.

svobodného osobního rozvoje takovou normativní úpravu, která zajistí funkční ekonomiku i soukromou autonomii formou zachování hotovosti, či alespoň jejích ekvivalentů, zaručující fyzickou dostupnost a anonymitu směny. Boj proti kriminalitě a jinému společensky škodlivému jednání může ospravedlnit omezení plateb v hotovosti, ale ne jejich eliminaci. V souladu s tím nesmí být podporován ani povolen žádný vývoj, který redukuje jednotlivce na síťový prvek a podrobuje jej digitálnímu nebo automatizovanému mechanismu využívání, který pociťuje jako netransparentní a který nemůže adekvátně kontrolovat, ale který naopak sleduje jeho datovou stopu.[13]

Právo na hotovost je spojeno i s právem na zachování majetku. Václav Klaus, Jiří Weigl a Hana Lipovská poukázali na skutečnost, že tlak na zrušení hotovosti výrazně posílí aktivistické centrální bankéře, kteří budou moci skrze úrokové míry a kontrolu účtů ovládnout peníze všech obyčejných lidí, což jim dosavadní existence hotovosti neumožňuje.[14] Tu plně neovládají. Zavedením záporné úrokové míry by stát skrze centrální banky mohl přistoupit k novému zdanění a zabavení části majetku.

Účel ústavní úpravy a jednotlivé legislativní návrhy

Účelem úpravy je ústavní zakotvení práva na úhradu peněžitých dluhů v hotovosti tak, aby bylo i do budoucna zachováno právo všech platit v hotovosti (resp. tomu odpovídající povinnost druhé strany, tj. zejména povinnost obchodníků, tyto hotovostní platby přijímat), při současném zachování práva státu přijmout nezbytná opatření pro ochranu bezpečnosti státu a veřejného pořádku, což pokrývá i boj proti financování terorismu, daňovým únikům nebo ke snižování rizika korupce.

Ovšem vzhledem k tomu, že je platba hotovostí legální, nemůže samotná indicie o možném problematickém výběru daně nebo jiném protiprávním jednání stačit k vyvození zásahu státu. Je to indicie, která v kombinaci s jinými okolnostmi může hrát roli při posuzování obav o budoucí výběr daně. Na druhou stranu tomu však být nemusí, například tehdy, když někdo dlouhodobě využívá hotovost, ale přitom také trvale plní své daňové povinnosti.[15]

Ústavní úprava je potřebná za účelem zajištění práva na ochranu soukromí, které je samo o sobě základním lidským právem zakotveným v Listině základních práv a svobod.[16] Návrh na ústavní zakotvení práva platit hotovostí reaguje na obavu ze snah postupně omezit a následně zrušit možnost hotovostních plateb. Hotovostní platby jsou významným nástrojem nejen ekonomickým, ale i způsobem zajištění soukromí a svobody občanů před absolutní možností kontroly jejich plateb za různé zboží a služby. Na platby hotovostí nelze vztahovat presumpci, že pochází z trestné činnosti, jak se objevuje v některých argumentech zastánců bezhotovostních plateb, ale vychází se z předpokladu, že většina občanů získává své finanční peníze zákonným způsobem a není důvod je v platbě hotovostí omezovat z důvodu jakési předběžné preventivní kontroly občanů, zda náhodou nečiní něco nekalého.

Ke snaze prosadit bezhotovostní platby jako nástroj boje proti trestné činnosti je třeba uvést, že takový nástroj nebude efektivně fungovat. Jakmile by se v případě koruny zavedla jen bezhotovostní platba, budou nadále probíhat platby v hotovosti v rámci nelegální činnosti, ale v zahraničních měnách, především v dolarech. Pro USA je zrušení hotovosti (bankovek) u dolaru nepředstavitelné, protože tím by dolar ztratil pozici světových peněz, což by radikálně ohrozilo ekonomiku USA. Proto žádná americká vláda na zrušení hotovosti nepřistoupí a dolar tak bude nadále užíván jako tradiční platidlo pro hotovostní platby i v těch státech, které hotovost zruší.

Ústavními návrhy na platbu hotovostí nejsou omezeny bezhotovostní platby a uznává se možnost omezit hotovostní platby zákonem z důvodu ochrany bezpečnosti a veřejného pořádku. Dnes tak činí zákon o omezení plateb v hotovosti.[17]

13 Tamtéž, str. 75–77.

14 KLAUS, V. – WEIGL, J. Záporné úrokové sazby jsou nepřijatelné. *Newsletter Institutu Václava Klause*, červen 2016, str. 1–2. Dostupné na https://www.institutvk.cz/files/newslettery/40.pdf?rand=796; LIPOVSKÁ, H. Rogoffův plán na zrušení hotovosti. *Newsletter Institutu Václava Klause*, prosinec 2016, str. 6–7. Dostupné na https://www.institutvk.cz/files/newslettery/45.pdf?rand=810; KLAUS, V. Mráz tentokrát přichází z IMF. *Mladá fronta Dnes* 16. 2. 2019, str. 13, republikováno v *Newsletter Institutu Václava Klause*, únor 2019, str. 1–2. Dostupné na https://www.institutvk.cz/files/newslettery/78.pdf?rand=270; dále též vyjádření předních ekonomů a politiků: Bezhotovostní společnost: radujeme se oprávněně nad každou technologickou novinkou. *Newsletter Institutu Václava Klause*, březen 2019, str. 4–6. Dostupné na https://www.institutvk.cz/files/newslettery/80.pdf?rand=172.

15 Rozsudek Nejvyššího správního soudu z 2. 11. 2022, sp. zn. 10 Afs 499/2021.

16 Čl. 7 odst. 1, čl. 10. odst. 2, čl. 13 Listiny základních práv a svobod.

17 Zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti.

Návrh Trikolory 2020[18]

Právní návrh kombinoval změnu Listiny a zároveň i Ústavy. Návrh byl podán 26. 5. 2020, vláda Andreje Babiše dala nesouhlasné stanovisko. Návrh nebyl doprojednán do konce volebního období, čímž jeho projednávání skončilo, protože v novém volebním období Poslanecké sněmovny nelze projednat návrhy, které nebyly projednány a rozhodnuty v minulém volebním období (zásada legislativní diskontinuity).[19]

Návrh zaváděl platbu hotovostí jako nové základní hospodářské právo v Listině s možností jeho omezení zákonem z ústavně předpokládaných důvodů. Návrh byl první řešící platbu hotovostí na ústavní úrovni. Lze mu vytknout dvojkolejnost, když měnil Listinu i Ústavu v části věnované České národní bance.

V Listině se za čl. 26 vkládal nový čl. 26a, který zní:

„Každý má právo na úhradu svých peněžitých dluhů v hotovosti. Toto právo lze omezit jen v případech stanovených zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu bezpečnosti státu, veřejného pořádku nebo práv a svobod druhých."

V Ústavě čl. 98 zněl:

„(1) Česká národní banka je ústřední bankou státu. Hlavním cílem její činnosti je péče o cenovou stabilitu a ochrana rovnocenného postavení hotovostních a bezhotovostních forem transakcí.

(2) Do její činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona.

(3) Postavení, působnost a další podrobnosti stanoví zákon."

Návrh Svobody a přímé demokracie-SPD 2023[20]

Návrh byl koncipován jako jednoduchá a nevelká změna Listiny a zaváděl nové hospodářské základní právo platby hotovostí s fakultativní možnosti omezení zákonem. Návrh byl podán 29. 6. 2023. Vláda Petra Fialy dala nesouhlasné stanovisko, především uvedla důvod, že není třeba platbu v hotovosti upravovat na ústavní úrovni, ale stačí zákonná úprava. Návrh nebyl projednán.

V čl. 26 Listiny základních práv a svobod se doplňuje nový odstavec 4, který zněl: „Každý má právo hradit peněžní platby v hotovosti. Toto právo lze omezit zákonem z důvodu ochrany bezpečnosti státu a veřejného pořádku.". Dosavadní odstavec 4 se přečíslovál na odstavec 5.

Návrh senátorů 2022 (Chalánková 1)[21]

Návrh senátorů: Jitka Chalánková, Jaroslav Chalupský, Raduan Nwelati (ODS), Zdeněk Nytra (ODS), Jan Tecl (ODS), Hynek Hanza (ODS), Ladislav Faktor, Tomáš Fiala, Vladislav Vilímec (ODS), Roman Kraus (ODS), Jiří Oberfalzer (ODS), Zdeněk Hraba, Tomáš Jirsa (ODS), Patrik Kunčar (KDU-ČSL), Jiří Vosecký, Jaroslav Větrovský, Martin Červíček (ODS) obsahoval změnu Listiny a zaváděl nové základní právo v čl. 45 Listiny, tedy v rámci společných ustanovení, když svou povahou jde však o hospodářské právo a do společných ustanovení se nehodí. Článek 45 Listiny měl znít:

(1) Právo hradit peněžité závazky a přijímat jejich plnění prostřednictvím platných bankovek a mincí je zaručeno.

(2) Toto právo lze omezit jen zákonem v případech v demokratické společnosti nezbytných pro předcházení trestným činům nebo v souvislosti se zbavením osobní svobody v souladu s článkem 8.

Návrh byl předložen Senátu 21. 7. 2022 a byl zamítnut 15. 2. 2023. Senát při zamítnutí návrhu zároveň přijal doprovodné usnesení, v němž doporučil vyřešit zakotvení práva na hotovost v zákoně č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí, včetně příslušných sankcí, aby se tyto právní normy staly normami perfektními.[22] Tyto povinnosti totiž zákon nepostihuje ani jako přestupek.

Návrh senátorů 2023 (Chalánková 2)[23]

Návrh byl koncipován jako změna Listiny, kdy v rámci společných ustanovení k Listině podstatně měnil čl. 41 Listiny a též měnil čl. 98 Ústavy o České národní bance. Návrh byl předložen Senátu 10. 11. 2023, k únoru 2025

[18] Návrh poslanců Václava Klause ml. a Zuzany Majerové, tisk Poslanecké sněmovny 877, 8. volební období 2017–21. Dostupné na: https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&T=877.

[19] Ust. § 121 odst. 1 jednacího řádu Poslanecké sněmovny č. 90/1995 Sb.

[20] Návrh poslanců Tomia Okamury a dalších, tisk Poslanecké sněmovny 484, 9. volební období 2021–25. Dostupné na https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=9&T=484. Návrh zpracoval moravský advokát Zdeněk Koudelka z Brna.

[21] Návrh senátního návrhu ústavního zákona senátorky Jitky Chalánkové a dalších senátorů, kterým se mění Listina základních práv a svobod, tisk Senátu 277, 13. funkční období 2020–22. Dostupné na https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/historie?action=detail&value=4963.

[22] Usnesení Senátu č. 116 ze 7. schůze konané dne 15. února 2023.

[23] Návrh senátního návrhu ústavního zákona, tisk Senátu 184, 14. funkční období 2022–24. Dostupné na https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/historie?cid=pssenat_historie.pHistorieTisku.list&forEach.action=detail&forEach.value=s5195.

nebylo projednávání ukončeno. Skupinu navrhujících senátorů tvořili Jitka Chalánková, Martin Červíček (ODS), Jaroslav Zeman, Pavel Karpíšek (ODS), Hynek Hanza (ODS), Tomáš Jirsa (ODS), Rostislav Koštial (ODS), Jiří Oberfalzer (ODS), Ladislav Faktor, Jaroslav Chalupský, Patrik Kunčar (KDU-ČSL), Jaromíra Vítková (KDU-ČSL), Jarmila Smotlachová (ODS), Zdeněk Hraba, Jiří Čunek (KDU-ČSL), Daniela Kovářová a Jiří Vosecký. Šlo tedy o senátory z více politických subjektů.

Návrh se zabýval nejen právem na platbu v hotovosti, proto jsou nově doplňována a měněna i další ustanovení Listiny. Vyznačuje se velkou podrobností, kazuistikou a připomíná spíš jazyk úpravy v prováděcím zákonu. Ústavně upravuje pojmy, které ústavně upraveny dosud nejsou (spotřebitel). Jazyk návrhu se odlišuje od dosavadních ústavních textů. Kdyby takovým stylem a jazykem byly psány celá Ústava a Listina, budou několikanásobně rozsáhlejší. Znovu se opakuje dvojkolejnost, kdy navrhovatelé mění Listinu i Ústavu.

Návrh v oblasti práva platby hotovostí doplňuje v čl. 41 Listiny nové odstavce 4–8, které zní:

„(4) Spotřebitelé mají právo hradit své peněžité závazky a přijímat jejich plnění v platných bankovkách a mincích; zákon může přiměřeným způsobem omezit výši plateb, kterou spotřebitelé mohou takto provádět. Zákon může stanovit výjimku pro peněžité závazky uzavírané elektronickou formou. Zákon může rovněž stanovit, kdy mají spotřebitelé právo hradit své peněžité závazky a přijímat jejich plnění jinak než v platných bankovkách a mincích, náklady takových plateb však nesmějí být přenášeny na osoby, kterým zákon ukládá povinnost je přijmout.

(5) Zaměstnanec má právo požadovat výplatu peněžité odměny za práci v platných bankovkách a mincích, nedohodl-li se s plátcem jinak.

(6) Každý, kdo má z důvodů uvedených v čl. 30 a v čl. 32 odst. 5 právo na peněžité plnění, má právo požadovat jeho výplatu v platných bankovkách a mincích. Každý má právo požadovat v platných bankovkách a mincích i výplatu peněžitého plnění z penzijního nebo jiného sociálního soukromého pojištění, nedohodl-li se jinak.

(7) Každý má právo hradit své peněžité závazky vzniklé v souvislosti s výkonem veřejné moci v platných bankovkách a mincích.

(8) Zákon může omezit výkon práv podle odstavců 4 až 7 v souvislosti se zbavením osobní svobody v souladu s čl. 8.“.

V čl. 98 Ústavy návrh doplňuje nový odstavec 2: „Česká národní banka vydává platné bankovky a mince; její další úkoly stanoví zákon.“

Nepodaný návrh 2023 – změna Ústavy[24]

Pro poslance SPD byl zpracován i alternativní návrh na změnu Ústavy bez změny Listiny, který nebyl využit. Platby hotovostí jsou zabezpečeny povinností ČNB vydávat bankovky a mince a povinností bank a podnikatelé přijímající platby za zboží a služby. Za čl. 98 se vkládal nový čl. 98a, který zní: „Česká národní banka vydává bankovky a mince pro zajištění plateb hotovostí. Banky jsou povinny vydávat a přijímat hotovost, povinnost přijímat hotovost mají i osoby přijímající platby za zboží a služby na území České republiky. Bezhotovostní platba není omezena.“

Závěr

V současnosti diskuse o právu platby hotovostí poněkud ustoupila jiným aktuálním problémům (inflace, válka na Ukrajině), přesto však zcela nezmizela. Tento určitý ústup je dán i tím, že státy, které původně tlačily na zavedení výlučných bezhotovostních platech, díky volebnímu chování voličů vystřídaly politické vůdce, již z původních plánů slevily nebo je zcela opustily. Protože v České republice diskuze o zavedení ústavního právo na platbu hotovostí byla vyvolána především obavami z vnucení dominance či monopolu bezhotovostních plateb ze zahraničí, logicky došlo k ústupu problematiky při oslabení vnějších podnětů v této oblasti. Nicméně návrhy jsou v Poslanecké sněmovně i Senátu podané, jen se nedostávají na pořad schůzí.

Jádro práva na hotovost spočívá v právu na soukromí a vlastnictví. V možnosti soukromého utrácení za věci či služby, aniž se o tom dozví banka či provozovatel platebních karet anebo někdo jiný. Proto právo na hotovost je projevem práva na soukromí v nakládání se svými penězi bez ohledu na přání banky. Zakotvení tohoto práva na ústavní úrovni je snahou zajistit soukromí člověka před možností změny ze strany prosté vládní většiny. V tom je jeho ústavní důležitost.

[24] Návrh zpracoval moravský advokát Zdeněk Koudelka z Brna jako alternativu k návrhu na změnu Listiny podanému 29. 6. 2023.